

बैतडेली भाषिकामा क्रियापदको रूपायन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्घाय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत सञ्चालित स्नातकोत्तर तह
चौथो सत्रको शोधपत्र लेखन (५७७) को

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

माधवी कुमारी भट्ट

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७७

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीयविभाग, कीर्तिपुरकोस्नातकोत्तर (एम. ए) तहचौथो सत्रकीविद्यार्थी माधवीकुमारी भट्टले बैतडेलीभाषिकामाक्रियापदको रूपायनशीर्षकको प्रस्तुतशोधपत्र मेरोनिर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यको आवश्यकमूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७७/०४/१८

.....
सह प्रा.डा. भरतकुमार भट्टराई

शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्घाय
नेपाली केन्द्रीय विभाग,
कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्घायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीयविभागको शैक्षिक सत्र २०७३/७४ की छात्रा माधवीकुमारी भट्टले स्नातकोत्तर तहचौथो सत्रको प्रयोजनकालागितयार पार्नुभएको बैतडेलीभाषिकामाक्रियापदको रूपान्तरशीर्षकको शोध मूल्याङ्कन समितिद्वारा आवश्यकमूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.नाम	हस्ताक्षर
१. प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे (विभागीयप्रमुख)	.....
२. सहप्रा.डा. भरतकुमार भट्टराई (शोधनिर्देशक)	.....
३. सहप्रा.डा. गाविन्दप्रसादशर्मा (बाह्य परीक्षक)	.....

मिति : २०७७/०४/२२

कृतज्ञताज्ञापन

वैतडेलीभाषिकामाक्रियापदको रूपायनशीर्षकको प्रस्तुतशोधपत्र मैले त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्घाय, नेपाली केन्द्रीयविभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तहको चौथो सत्रको शोधपत्र लेखन (५७७) को प्रयोजनकालागिआदरणीय गुरु सहप्रा.डा. भरतकुमार भट्टराईको कुशलनिर्देशनमातयार पारेकीहुँ । योशोधपत्रतयार पार्ने क्रममामलाई सल्लाह, सुभावा र मार्गदर्शन प्रदानगर्नु भएकोमाउहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुतशोधपत्रतयार गर्न स्वीकृतिप्रदानगर्ने त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीयविभागकाप्रमुखएवंआदरणीय गुरु प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरेप्रति म आभारी छु । यस शोधपत्रतयार पार्ने सन्दर्भमाआवश्यक सरसल्लाहदिनुहुने तथा सामग्रीउपलब्ध गराइदिनुहुने आदरणीय गुरुहूप्रा.डा.महादेव अवस्थी, प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, सहप्रा.डा.गोविन्दप्रसादशर्मा, सहप्रा.विनोदप्रसाद सुवेदी,सहप्रा.डा. नारायणप्रसाद गड्ढौला,उपप्रा.दीपक ढकाललगायत विभागका सम्पूर्ण गुरुहूप्रतिआभार प्रकट गर्दछु ।

शोधकाक्रममाआवश्यक सामग्रीहूपलब्ध गराइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, नेपालीविभागीय पुस्तकालय, तथामानविकीतथा सामाजिकशास्त्र सङ्घायको डीन कार्यालयप्रति म आभारी छु ।

मेरा जीवनका हरेक क्षेत्रमा सफलताको कामनागर्दै उच्चशिक्षाअध्ययनमालाग्न सधैं प्रेरित गरिरहने मेरा आमा, बुवातथाआफन्तजनप्रति म सदा आभारी छु ।

अन्त्यमा मेरो यस शोधपत्रलाई टङ्गन गरी सहयोग गर्ने साथीधनबहादुर जप्रेलप्रति कृतज्ञ छु । अध्ययनको क्रममाहौसलाप्रदान गरी विभिन्न अष्ट्यारो परिस्थितिमा सहयोग गरी महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनेशोभाकला राई, अञ्जु गौतम र नेपाली केन्द्रीयविभागएम. ए चौथो सत्रका साथीहरूदामोदर सापकोटा, दीपकबहादुर चन्द्रठकुरी, इन्दु अधिकारी, तीर्थ ढुङ्गानालगायतका सम्पूर्ण साथीहरूप्रतिहार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

माधवीकुमारी भट्ट

स्नातकोत्तर तह(२०७३/०७४)

एम. ए नेपालीचौथो सत्र

त्रि.वि.दर्ता नं.६-३-२८-६७-२०१६

प्रवेशपत्र नं.२८०९५०

नेपाली केन्द्रीयविभाग

कीर्तिपुर,२०७७

विषयसूची

सिफारिस पत्र	
स्वीकृतिपत्र	
कृतज्ञताज्ञापन	
विषयसूची	
तालिकासूची	
पहिलो परिच्छेदःशोध परिचय	१-६
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५ शोधको औचित्य	५
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.७ सामग्री सङ्कलनविधि	६
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	६
दोस्रो परिच्छेद : क्रियापदको रूपायनको आधार	७-२४
२.१विषय परिचय	७
२.२रूपायनको परिचय	७
२.२.१ रूपायकतत्त्वहरू	९
२.३क्रियापदको रूपायन	१०
२.३.१.लिङ्गकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	११
२.३.२ वचनकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१२
२.३.३ पुरुषकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१३
२.३.४ आदरकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१४
२.३.५ कालकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१५
२.३.६ पक्षकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१६
२.३.७भावकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१८
२.३.८ वाच्यकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	१९

२.३.९ धुवीयताकाआधारमाक्रियापदको रूपायन	२२
२.४निष्कर्ष	२३
तेस्रो परिच्छेद : बैतडेलीक्रियाको रूपायनप्रक्रिया	२५-९४
३.१ विषय परिचय	२५
३.२ लिङ्गकाआधारमा	२५
३.२.१ नमुना सामग्री	२५
३.२.२ नियम	२८
३.२.३ विश्लेषण	२८
३.३ वचनकाआधारमा	३०
३.३.१ नमुना सामग्री	३१
३.३.२ नियम	३४
३.३.३ विश्लेषण	३५
३.४ पुरुषकाआधारमा	३९
३.४.१ नमुना सामग्री	३९
३.४.२ नियम	४३
३.४.३ विश्लेषण	४५
३.५ आदरकाआधारमा	४९
३.५.१ नमुना सामग्री	५०
३.५.२ नियम	५३
३.५.३ विश्लेषण	५४
३.६ कालकाआधारमा	५७
३.६.१ नमुना सामग्री	५८
३.६.२ नियम	५९
३.६.३ विश्लेषण	६०
३.७पक्षकाआधारमा	६२
३.७.१ नमुना सामग्री	६३
३.७.२ नियम	६७
३.७.३ विश्लेषण	६८

३.८ भावकाआधारमा	७३
३.८.१ नमुना सामग्री	७४
३.८.२ नियम	७७
३.८.३ विश्लेषण	७९
३.९ वाच्यकाआधारमा	८२
३.९.१ नमुना सामग्री	८३
३.९.२ नियम	८४
३.९.३ विश्लेषण	८५
३.१० ध्रुवीयताकाआधारमा	८८
३.१०.१ नमुना सामग्री	८९
३.१०.२ नियम	९०
३.१०.३ विश्लेषण	९०
३.११ निष्कर्ष	९२
चौथो परिच्छेद : उपसंहार तथानिष्कर्ष	९५-१०१
४.१ उपसंहार	९५
४.२ निष्कर्ष	९९
परिशिष्ट	१०२
सन्दर्भ सामग्री	१०५

तालिकासूची

क्र. तालिकाशीर्षक	पृष्ठ
१. भूतकालीनपुलिङ्गीक्रियापद	२६
२. अभूतकालीनपुलिङ्गीक्रियापद	२६
३. भूतकालीन स्त्रीलिङ्गीक्रियापद	२७
४. अभूतकालीन स्त्रीलिङ्गीक्रियापद	२७
५. भूतकालीनएकवचनबोधकक्रियापद	३१
६. भूतकालीनबहुवचनबोधकक्रियापद	३२
७. अभूतकालको वर्तमानकालीनएकवचनबोधकक्रियापद	३२
८. अभूतकालकावर्तमानकालीनबहुवचनबोधकक्रियापद	३३
९. अभूतकालकाभविष्यतकालीनएकवचनबोधकक्रियापद	३३
१०. अभूतकालको भविष्यतकालीनबहुवचनबोधकक्रियापद	३४
११. भूतकालीनप्रथम पुरुषकाक्रियापद	३९
१२. भूतकालीनद्वितीय पुरुषकाक्रियापद	४०
१३. भूतकालीनतृतीय पुरुषकाक्रियापदहरू	४०
१४. अभूतकालको वर्तमानप्रथम पुरुषकाक्रियापदहरू	४१
१५. अभूतकालको वर्तमानकालीनद्वितीय पुरुषकाक्रियापद	४१
१६. अभूतकालको वर्तमानकालीन तृतीय पुरुषकाक्रियापद	४२
१७. अभूतकालको भविष्यतकालीनप्रथम पुरुषकाक्रियापदहरू	४२
१८. अभूतकालको भविष्यतकालीनद्वितीय पुरुषकाक्रियापद	४३
१९. अभूतकालको भविष्यतकालीन तृतीय पुरुषकाक्रियापद	४३
२०. भूतकालीन सामान्यआदरकाक्रियापद	५०
२१. भूतकालकालीनउच्च/मध्यमआदरकाक्रियापद	५०
२२. अभूतकालको वर्तमानकालीन सामान्यआदरकाक्रियापद	५१
२३. अभूतकालको वर्तमानकालीनउच्च /मध्यमआदरकाक्रियापद	५१
२४. अभूतकालको भविष्यतकालीन सामान्यआदरकाक्रियापद	५२
२५. अभूतकालको भविष्यतकालीनउच्च/मध्यमआदरकाक्रियापद	५२
२६. भूतकालकाक्रियापदहरू	५८

२७. अभूतकालको वर्तमानकालीनक्रियापद	५८
२८. अभूतकालको भविष्यतकालीनक्रियापद	५९
२९. सामान्यपक्षकाक्रियापदहरू	६३
३०. पूर्णपक्षकाक्रियापदहरू	६४
३१. अपूर्ण पक्षकाक्रियापदहरू	६५
३२. अज्ञात पक्षकाक्रियापदहरू	६६
३३. अभ्यस्तपक्षकाक्रियापदहरू	६६
३४. सामान्थ भावकाक्रियापदहरू	७५
३५. आज्ञार्थक भावकाक्रियापदहरू	७५
३६. इच्छार्थक भावकाक्रियापदहरू	७६
३७. सम्भावनार्थक भावकाक्रियापदहरू	७६
३८. सङ्केतार्थ भावकाक्रियापदहरू	७७
३९. कर्तृवाच्यकाक्रियापद	८३
४०. कर्मवाच्यकाक्रियापद	८४
४१. भाववाच्यकाक्रियापद	८४
४२. करण वाक्यकाक्रियापदहरू	८९
४३. अकरण वाक्यकाक्रियापदहरू	८९